

De bestuurlijke impact van een volgende staatshervorming

Een analyse van pakket I
en pakket II van 2008

> Rapport

- > Dieter Vanhee & Annie Hondeghe
- > Juni 2010

1.	Managementsamenvatting	9
2.	Inleiding	11
3.	Methodologie, caseselectie, bronnenmateriaal en onderzoeksvragen	13
>	3.1. <i>Methodologie</i>	13
>	3.2. <i>Cases</i>	13
>	3.3. <i>Bronnenmateriaal</i>	15
>	3.4. <i>Onderzoeksvragen</i>	18
4.	Pakket I van de zesde staatshervorming van 2008	19
>	4.1. <i>Case 1a: De homogenisering en de coherentie van de bevoegdheden</i>	19
>	4.1.1. Economisch en industrieel beleid	19
>	4.1.2. Landbouwbeleid	22
>	4.1.3. Huisvestingsbeleid	23
>	4.1.4. Verkeersveiligheidsbeleid	23
>	4.1.5. Gezinsbeleid	24
>	4.1.6. Onteigeningsbeleid	25
>	4.1.7. Brandveiligheidsnormen	25
>	4.2. <i>Case 1b: De efficiëntere werking van de federatie</i>	25
>	4.2.1. Substitutierecht	26
>	4.2.2. Wederzijdse vertegenwoordiging	26
>	4.2.3. Federale investeringsdesk	26
>	4.3. <i>Case 1c: Aangepaste financiering van de deelstaten en de federale staat en het hoofdstedelijk gewest</i>	27
>	4.4. <i>Contouren pakket II</i>	28
>	4.4.1. Homogenisering en de coherentie van de bevoegdheden	28
>	4.4.2. Efficiëntere werking van de federatie	29
>	4.4.3. Aangepaste financiering van de deelstaten, de federale staat en het hoofdstedelijk gewest	29
>	4.5. <i>Analyse</i>	30
>	4.5.1. Politicologische analyse	30

> 4.5.2. Bestuurskundige analyse	31
> 4.5.2.1. Algemene bestuurskundige analyse	31
> 4.5.2.2. Case verkeersveiligheid	32
> 4.5.2.3. Case Fonds Collectieve Uitrusting en Diensten	33
> 4.5.2.4. Case BIRB	35
> 4.5.2.5. Federale coördinatie	35
> 4.5.2.6. Vlaamse coördinatie	36
5. Pakket II van de zesde staatshervorming van 2008	39
> 5.1. <i>Arbeidsmarktbeleid</i>	39
> 5.2. <i>Gezondheidsbeleid</i>	40
> 5.3. <i>Gezinsbeleid</i>	41
> 5.4. <i>Openbaar ambt</i>	42
> 5.5. <i>Mariene zone</i>	43
> 5.6. <i>Vervolgingsbeleid inzake overtredingen op het vlak van gewestbevoegdheden</i>	44
> 5.7. <i>Efficiëntere werking van de federatie</i>	44
> 5.8. <i>Financieringsluik</i>	45
6. Rol van Bestuurszaken	47
> 6.1. <i>Drie rollen voor Bestuurszaken inzake staatshervorming</i>	48
> 6.1.1. Ondersteuning binnen de 13 beleidsdomeinen	48
> 6.1.2. Coördinatie over de 13 beleidsdomeinen heen	48
> 6.1.3. Coördinatie over de 3 horizontale beleidsdomeinen heen	49
> 6.2. <i>Verdeling van de rollen binnen Bestuurszaken</i>	49
> 6.2.1. Departement Bestuurszaken	49
> 6.2.1.1. Stafdienst	50
> 6.2.1.2. Afdeling Beleid	50
> 6.2.1.3. Afdeling proces- en informatiebeleid	50
> 6.2.1.4. Afdeling regelgeving	50
> 6.2.2. Het Agentschap Facilitair Management	50
> 6.2.2.1. Stafdienst	51
> 6.2.2.2. Afdeling gebouwen	51
> 6.2.2.3. Afdeling facilitaire diensten	51
> 6.2.3. Het Agentschap voor Overheidspersoneel	51

> 6.2.3.1.	Stafdienst	51
> 6.2.3.2.	Afdeling Gemeenschappelijk Dienstencentrum Personeel & Organisatie	51
> 6.2.3.3.	Afdeling Coaching	52
> 6.2.4.	E-government en ICT-beheer	52
> 6.2.5.	Kabinet Bestuurszaken	52
> 6.3.	<i>Aanbevelingen over de rol van Bestuurszaken</i>	52
> 6.3.1.	Taakverdeling	52
> 6.3.2.	Personeel en budget	52
7.	Besluit	54

Lijst tabellen

Tabel 1. Data van de interviews, de respondenten en hun relevante (vroegere of huidige) functie

Lijst afkortingen

ABVV: Algemeen Belgisch Vakverbond

ACV: Algemeen Christelijk Vakverbond

AFM: Agentschap voor Facilitair Management

AGO: Agentschap voor Overheidspersoneel

APKB: Algemene Principes – Koninklijk Besluit

BHV: Brussel-Halle-Vilvoorde

BIRB: Belgisch Interventie- en Restitutiebureau

BWHI: Bijzondere Wet tot Hervorming der Instellingen

DAR: Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid

FCUD: Fonds voor Collectieve Uitrustingen en Diensten

FOD: Federale Overheidsdienst

GLB: Gemeenschappelijk Landbouwbeleid

IMC: Interministeriële Conferentie

IVA: Intern Verzelfstandigd Agentschap

KeFiK: Kenniscentrum voor Financiering van KMO

RIZIV: Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering

RKW: Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers

RSVZ: Rijksinstituut voor de sociale verzekeringen der zelfstandigen

RVA: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening

SBOV: Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen

Selor: Selectiebureau voor de federale overheid

VDAB: Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding

Dankwoord

Graag wensen de onderzoekers een speciaal woord van dank uit te brengen aan alle personen die een bijdrage leverden in het kader van dit onderzoek.

Speciale dank gaat uit naar Marc Kayaert, vrijwillig wetenschappelijk medewerker verbonden aan het Instituut voor de Overheid van de K.U.Leuven. Zijn jarenlange ervaring binnen de administratie zorgde ervoor dat het onderzoek in de juiste richting verliep.

Ook Frank Steenput (DAR) verdient een bijzonder woord van dank voor de nauwgezette lezing van dit rapport en zijn pertinente opmerkingen.

Dank gaat eveneens uit naar de studenten 3de bachelor politieke wetenschappen die een groot gedeelte van de interviews hebben afgenomen in het kader van het seminarie bestuurskunde/politicologie o.l.v. Prof. Dr. Annie Hondeghem en Prof. Dr. Bart Maddens van de K.U.Leuven.

Ten slotte verdienen ook de politici, ambtenaren en andere sleutelfiguren die werden geïnterviewd te worden bedankt. Zonder hun input zou dit werk niet zijn geworden tot wat het is.

1. Managementsamenvatting

Nu de staatshervorming opnieuw in het centrum van de politieke aandacht staat is het interessant stil te staan bij de bestuurlijke impact die een mogelijke zesde grote staatshervorming zou kunnen hebben op de Vlaamse administratie. In dit rapport hebben we daartoe pakket I en pakket II van 2008 terug opgevist en geanalyseerd wat de inhoud was en wat de mogelijke administratieve repercussies zouden kunnen zijn mochten deze alsnog worden uitgevoerd.

Een eerste conclusie die kon worden getrokken was dat het eerste pakket staatshervorming van 2008 zowel een luik homogenere bevoegdheden, een luik efficiëntere werking van de federale staat, als een luik financiering bevatte waarbij het zelden duidelijk werd vanuit het politieke akkoord welke gevolgen dit pakket staatshervorming zou hebben op het vlak van over te hevelen personeel en budget. Bij de analyse van het tweede pakket was dit zelfs nog een stuk minder transparant daar enkel de contouren van pakket II waren vastgelegd en dat er zelfs geen definitief politiek akkoord rond was afgesloten.

Een tweede conclusie is dat eind 2009, begin 2010 (de periode waarin de interviews zijn afgenomen) politiek en administratief alles stil ligt rond de implementatie van pakket I en pakket II, en dit al sinds juli van 2008 wanneer duidelijk werd dat pakket II er nooit zou komen. Bij nader case-onderzoek binnen de FOD mobiliteit, het Fonds voor Collectieve Uitrusting en Diensten en het Belgisch Interventie- en Restitutiebureau kwam duidelijk naar boven dat de federale administraties die zijn geviseerd door pakket I te lijden hebben onder de onzekerheid en de politieke besluiteloosheid. Was men in februari van 2008 alles in gereedheid aan het brengen om de politieke besluitvorming administratief uit te voeren, dan viel alles stil in juli van 2008 toen het pakket II werd opgeblazen.

Met de nakende communautaire onderhandelingen zouden de contouren van pakket II binnenkort wel eens opnieuw kunnen opduiken. Deze contouren waren: arbeidsmarktbeleid, gezondheidsbeleid, gezinsbeleid, openbaar ambt, mariene zone, vervolgingsbeleid, efficiëntere werking van de federatie en meer fiscale autonomie voor de deelstaten. De eerste drie en de laatst genoemde bevoegdheden kunnen een grote impact hebben op

mogelijke personeels- en middelenoverdrachten omdat het contingent personeel en het budget in die federale domeinen substantieel zijn. Inzake het openbaar ambt, de mariene zone, vervolgingsbeleid en de efficiëntere werking van de overheid gaat het eerder over bevoegdheden met een kleinere impact op personeel en middelen.

Als het tot die grote zesde staatshervorming zou komen is het niet zo dat deze op federaal niveau overkoepelend administratief wordt gecoördineerd. Binnen de federale overheid zijn het immers vooral de beleidsdomeinen zelf die de voorbereiding, de implementatie en de evaluatie doen. Op Vlaams niveau ligt het zwaartepunt ook bij de beleidsdomeinen maar is het beleidsdomein Bestuurszaken bereid om coördinerend en beleidsondersteunend op te treden, voorbeeld daarvan is het draaiboek inzake overheveling gemaakt door de afdeling Beleid van het departement Bestuurszaken.

De rol die Bestuurszaken zou kunnen/moeten spelen in het staatshervormingsverhaal situeert zich op verschillende vlakken. In het rapport raken we drie taken kort aan: de ondersteuning binnen de dertien beleidsdomeinen, de coördinatie over de dertien beleidsdomeinen heen en ten slotte de coördinatie over de drie horizontale beleidsdomeinen heen. Vraag is natuurlijk: Welk stuk van het beleidsdomein Bestuurszaken doet wat? In totaal werden twaalf actoren geïdentificeerd die een rol te spelen hebben bij de uitvoering van de eerder beschreven taken van Bestuurszaken. Een aanbeveling in dit domein is dan ook zo snel mogelijk binnen Bestuurszaken (kabinet en administratie) duidelijkheid te scheppen over welke taken men wil opnemen, hoe men de taken verdeelt over de verschillende actoren en hoe men dit best opvangt op budgettair vlak maar vooral op het vlak van personeel.

2. Inleiding

De Vlaamse overheid gaf op 15 december 2006 een erkenning voor de verlenging voor 2007-2011 van de Steunpunten voor beleidsrelevant onderzoek met als één van de onderdelen het Steunpunt bestuurlijke organisatie Vlaanderen (SBOV)¹. Binnen dit laatstgenoemde steunpunt loopt er sinds 2007 een onderzoeksproject met als onderwerp: “De impact van de staatshervorming op de Vlaamse administratie” dat wordt uitgevoerd binnen het Instituut voor de Overheid van de K.U.Leuven.

In 2008 en 2009 werden in het kader van dit steunpuntproject twee rapporten gemaakt getiteld: “Impact van de staatshervorming op de Vlaamse administratie: een analyse van de overdracht landbouw n.a.v. de vijfde staatshervorming”² en “Impact van de staatshervorming op de Vlaamse administratie: een analyse van de overdracht buitenlandse handel n.a.v. de vijfde staatshervorming”³. In 2009 werd ook samengewerkt met het Steunpunt Fiscaliteit & Begroting en verscheen een rapport m.b.t. de overheveling van de verkeersbelasting naar het Vlaams Gewest: “Impact van de staatshervorming op de Vlaamse administratie: enkele theoretische kaders toepasbaar op de insourcing van de verkeersbelasting binnen de Vlaamse administratie”⁴. Dit jaar werd in overleg met de klankbordgroep geopteerd om o.a. de bevoegdheidsoverdracht m.b.t. de organieke regelgeving betreffende de lokale en provinciale besturen n.a.v. de vijfde staatshervorming van 2001 te reconstrueren vanuit politicologisch en bestuurskundig oogpunt.

¹ Voor meer uitleg m.b.t. het steunpunt bestuurlijke organisatie Vlaanderen verwijzen wij u graag naar de website: <http://www.steunpuntbov.be>.

² D. VANHEE & A. HONDEGHEM, “Impact van de staatshervorming op de Vlaamse administratie: een analyse van de overdracht landbouw naar aanleiding van de vijfde staatshervorming”, Leuven, SBOV, 2009a, 142 p.

³ D. VANHEE, & A. HONDEGHEM, “Impact van de staatshervorming op de Vlaamse administratie: een analyse van de overdracht buitenlandse handel naar aanleiding van de vijfde staatshervorming”, Leuven, SBOV, 2009b, 116 p.

⁴ J. MATTHYS, D. VANHEE, & A. HONDEGHEM, “Impact van de staatshervorming op de Vlaamse administratie: enkele theoretische kaders toepasbaar op de insourcing van de verkeersbelasting binnen de Vlaamse administratie”, Gent, Steunpunt Fiscaliteit & Begroting, 2009, 55 p.

De klankbordgroep besliste ook om, in functie van de actualiteit, onderzoek te doen naar de impact die een zesde staatshervorming zou kunnen hebben op de Vlaamse administratie in het algemeen en op bestuurszaken in het bijzonder. In dit rapport wordt eerst stilgestaan bij de methodologie, de caseselectie, het gebruikte bronnenmateriaal en de onderzoeksvragen. In een tweede deel behandelt dit rapport de inhoud van pakket I van februari 2008 met de nodige aandacht voor de administratieve gevolgen indien dit pakket alsnog zou worden uitgevoerd. Een derde deel onderzoekt de mogelijke inhoud van het pakket II van de zesde staatshervorming van juli 2008. Opnieuw wordt een poging gedaan om de impact van deze grootschalige veranderingsoefening in te schatten mocht deze worden uitgevoerd. Dit rapport eindigt met de rol die bestuurszaken zou kunnen en misschien wel moeten spelen bij de implementatie van een grootschalige staatshervorming binnen de Vlaamse administratie.

3. Methodologie, caseselectie, bronnenmateriaal en onderzoeksvragen

> 3.1. Methodologie

In voorgaande casestudies n.a.v. de vijfde staatshervorming werd gewerkt met een procesanalyse opgedeeld in de vijf stappen van de beleidscyclus: agenda-setting, beleidsformulering, besluitvorming, implementatie en evaluatie. Dat kon omdat de cases afgerond waren. Gezien het nu “live” cases betreffen en men zich nog steeds bevindt in de fase van de beleidsformulering is dat niet mogelijk.

Voor elke case van pakket I en pakket II zal worden geanalyseerd hoe de beleidsformulering verliep en zal worden gekeken hoe een mogelijke definitieve besluitvorming en implementatie er zou kunnen uitzien, in functie van hetgeen overeengekomen was m.b.t. pakket I van februari 2008 en pakket II voorzien voor juli 2008.

> 3.2. Cases

Onze caseselectie volgt de manier waarop men de zesde staatshervorming in 2008 gefaseerd wou doorvoeren. Zo kwam men tot een eerste kleiner pakket staatshervorming in februari van 2008 en sprak men af om een groter pakket staatshervorming af te hebben tegen medio juli van datzelfde jaar. Beide pakketten zouden telkens dezelfde vorm aannemen, namelijk een onderdeel dat handelt over homogenere bevoegdheden, een onderdeel dat handelt over een efficiëntere werking van de federatie en een onderdeel dat handelt over de financiering. Wij maken een onderscheid tussen negen cases en zullen deze afzonderlijk behandelen:

Case 1a: Homogenere bevoegdheden van pakket I van februari 2008:

- Economisch en industrieel beleid: vergunningen inzake handelsvestigingen, sociale economie, participatiefonds, prijzenbeleid, energie- en telecommunicatiebeleid.
- Landbouw: BIRB, landbouwrampenfonds, pacht en veepacht.

- Huisvesting: huishuur en agentschap patrimoniale informatie.
- Mobiliteit: verkeersveiligheid.
- Gezinsbeleid: fonds voor collectieve uitrustingen en diensten.
- Onteigeningsprocedures.
- Brandveiligheidsnormen.

Case 1b: Efficiëntere werking van de federatie van pakket I van februari 2008:

- Vertegenwoordiging van gemeenschappen en gewesten in beheersorganen op federaal vlak maar ook omgekeerd.
- Oprichting van een federaal investeringsdesk.
- Substitutierecht van de federale overheid wanneer gemeenschappen en gewesten niet voldoen aan Europese en internationale afspraken.

Case 1c: Een aangepaste financiering van de deelstaten, de federale staat en het hoofdstedelijk gewest van pakket I van februari 2008:

- Consolidatie van het Beliris-fonds dat jaarlijks 125 miljoen EURO krijgt toegewezen.
- Nieuwe financieringsregeling voor het mobiliteitsvraagstuk van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: 35 miljoen EURO per jaar.

Case 2: Homogenere bevoegdheden van pakket II van juli 2008: arbeidsmarktbeleid

Case 3: Homogenere bevoegdheden van pakket II van juli 2008: gezondheidsbeleid

Case 4: Homogenere bevoegdheden van pakket II van juli 2008: gezinsbeleid

Case 5: Homogenere bevoegdheden van pakket II van juli 2008: openbaar ambt (Selor en algemene beginselen)

Case 6: Homogenere bevoegdheden van pakket II van juli 2008: mariene zone

Case 7: Homogenere bevoegdheden van pakket II van juli 2008: Vervolgingsbeleid inzake overtredingen op het vlak van gewestbevoegdheden

Case 8: Efficiëntere werking van de federatie van pakket II van juli 2008:

- Wettelijke grondslag voor overlegcomité en beslissingen, ook interministeriële conferenties.
- Hervorming tweekamerstelsel (Senaat).
- Kieswetgeving: federale kieskring, samenvallende verkiezingen, onderhandelde oplossing voor BHV.

Case 9: Financiering van pakket II van juli 2008:

- Versterking financieringsregeling voor het mobiliteitsvraagstuk Brussel.
- Responsabilisering regio's en uitbreiding fiscale autonomie.

De cases m.b.t. de bevoegdheden en de financiering worden diepgaand geanalyseerd, de cases m.b.t. de efficiëntere werking oppervlakkiger daar de bestuurlijke impact van deze cases beperkt is.

> 3.3. Bronnenmateriaal

Voor deze specifieke cases worden twee soorten bronnen gebruikt om de analyse tot een goed einde te brengen. Ten eerste wordt er gebruik gemaakt van verschillende, zowel constitutionele, politieke, ambtelijke als journalistieke documenten: wetgeving, parlementaire vragen, commissieverslagen, regeringsverklaringen, interne nota's van de verschillende politieke en administratieve overlegstructuren, krantenartikels,

In tweede instantie wordt deze informatie zo veel als mogelijk getoetst door enkele sleutelactoren te interviewen. Voor onze cases werden de volgende

personen geïnterviewd, geordend volgens datum van het interview, met daarnaast hun relevante (vroegere of huidige) functie (zie Tabel 1). De inhoud van de interviews kan men vooral terugvinden in deel “4.5.” en “5.” van dit rapport.

Tabel 1. Data van de interviews, de respondenten en hun relevante (vroegere of huidige) functie

Case	Naam	Relevante functie	Datum interview
Case 1: Pakket I	Wouter Beke	Ondervoorzitter CD&V / Ideoloog CD&V	10/11/09
Case 1: Pakket I	Kris Declercq	Kabinet Eerste Minister bevoegd voor Institutionele Aangelegenheden	12/11/09
Case 1: Pakket I	Gunter De Schepper	Bestuurszaken Afdeling beleid Vlaamse Administratie	17/11/09
Case 1: Pakket I	Philippe Van den Spiegel	Bestuurszaken Afdeling beleid Vlaamse Administratie	17/11/09
Case 1: Pakket I	Johan Vande Lanotte	Minister bevoegd voor Institutionele Hervormingen ten tijde van 5 ^{de} staatshervorming	24/11/09
Case 1: Pakket I	Jean-Paul Gailly	Directeur Verkeersveiligheid FOD Mobiliteit	01/12/09
Case 1: Pakket I	Ben Smeets ⁵	Directeur Organisatieontwikkeling FOD Personeel en Organisatie	04/01/10
Case 2: Arbeidsmarktbeleid	Frank Vandenbroucke	Federaal en Vlaams Minister van Arbeid	17/11/09
Case 2: Arbeidsmarktbeleid	Chris Serroyen	Hoofd studiedienst ACV	27/11/09
Case 2: Arbeidsmarktbeleid	Fons Leroy	Gedelegeerd Bestuurder VDAB	03/12/09
Case 2: Arbeidsmarktbeleid	Claudette De Koninck	Adjunct-Administrateur-Generaal RVA	04/12/09
Case 3: Gezondheidsbeleid	Karine Moykens	Kabinetschef Vlaams Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin	12/11/09
Case 3: Gezondheidsbeleid	Louis Ide	Gezondheidszorgspecialist N-VA	13/11/09
Case 3: Gezondheidsbeleid	Rie De Ridder	Directeur-Generaal RIZIV	19/11/09
Case 3: Gezondheidsbeleid	Chris Vander Auwera	Administrateur-generaal van het Agentschap Zorg en Gezondheid	20/11/09

⁵ Via email

		Vlaamse Overheid	
Case 3: Gezondheidsbeleid	Erik Schokkaert	Professor Economie KUL gespecialiseerd in o.a. gezondheidszorg	27/11/09
Case 4: Gezinsbeleid	Frederick Taveirne	Dienst Statistieken Rijksdienst Kinderbijslag voor Werknemers	23/11/09
Case 4: Gezinsbeleid	Koen De Fyn	Juridisch Adviseur FCUD	23/11/09
Case 4: Gezinsbeleid	Luc Lenaerts	Inspecteur FCUD	23/11/09
Case 5: Openbaar ambt	Martine Van Sande	Afdelingshoofd Regelgeving Bestuurszaken Vlaamse Overheid	17/11/09
Case 6: Mariene Zone	Ruth Declerck	Departement Leefmilieu, Natuur en Energie Vlaamse Overheid	19/11/09
Case 6: Mariene Zone	Marnik Decock	Departement Leefmilieu, Natuur en Energie Vlaamse Overheid	19/11/09
Case 7: Vervolgingsbeleid	Renaat Landuyt	Justitiespecialist sp-a	19/11/09
Case 8: Overlegcomité en IMCs	Kris Declercq	Kabinet Eerste Minister bevoegd voor Institutionele Aangelegenheden	12/11/09
Case 8: Senaat	Wouter Beke	Ondervoorzitter CD&V / Ideoloog CD&V	18/11/09
Case 8: BHV	Mia De Schampelaere	Kamerlid CD&V	27/10/09
Case 8: BHV	Maggie De Block	Kamerlid Open VLD	27/10/09
Case 8: BHV	Christos Doulkeridis	Ecolo, voorzitter COCOF	27/10/09
Case 8: BHV	Bart De Wever	Voorzitter N-VA	02/12/09
Case 9: Financiering pakket II	Hedwig Van der Borgh	Secretaris-Generaal Departement Financiën & Begroting Vlaamse Overheid	10/10/09
Case 9: Financiering pakket II	Jan Jambon	Kamerlid N-VA, financieringsdeskundige	03/11/09
Case 9: Financiering pakket II	Ludo Vandeveld	FOD Financiën, waarnemingspost gewestelijke fiscaliteit	16/11/09
Case 9: Financiering pakket II	Luk Van Biesen	Kamerlid Open VLD, financieringsdeskundige	22/11/09

> 3.4. Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen voor deze cases worden hieronder geformuleerd:

- Welke verschillende beleidspistes worden geformuleerd voor de case?
- Wat wordt er beslist?
- Of waarom wordt er uiteindelijk niets beslist voor de case?
- Zelfs al is de politieke beslissing nog niet genomen, wat zou de impact kunnen zijn van een zesde staatshervorming op de federale en dus 'verliezende' administratie binnen de case?
- Hoe bereidt de federale en dus 'verliezende' administratie binnen de case zich voor op de zesde staatshervorming?
- Zelfs al is de politieke beslissing nog niet genomen, wat zou de impact kunnen zijn van een zesde staatshervorming op de Vlaamse en dus 'ontvangende' administratie binnen de case?
- Hoe bereidt de Vlaamse en dus 'ontvangende' administratie binnen de case zich voor op de zesde staatshervorming?
- Welke impact kan een volgende grote staatshervorming hebben op de organisatie en de taken van Bestuurszaken?

4. Pakket I van de zesde staatshervorming van 2008

Het politieke akkoord “pakket I” van de zesde staatshervorming van 2008 werd afgesloten op 26 februari 2008 en werd omgezet in een voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen⁶ en in een wetsvoorstel houdende institutionele maatregelen⁷ van 5 maart 2008. Hieronder wordt het pakket I opgedeeld in vier grote delen nl. het politiek akkoord over de bevoegdheden, het politiek akkoord over de efficiëntere werking van de federatie, het politiek akkoord over de financiering en ten slotte de contouren van het tweede pakket die werden opgenomen. Dit onderdeel wordt afgesloten met een politicologische en een bestuurskundige analyse van pakket I.

> 4.1. Case 1a: De homogenisering en de coherentie van de bevoegdheden

Het eerste onderdeel van pakket I van februari 2008 betrof de homogenisering en de coherentie van de bevoegdheden met daarin zeven bevoegdheden: economisch en industrieel beleid, landbouwbeleid, huisvestingsbeleid, verkeersveiligheidsbeleid, gezinsbeleid, onteigeningsbeleid en brandveiligheidsnormen.

> 4.1.1. *Economisch en industrieel beleid*

- Handelsvestiging⁸: De regionalisering van het beleid inzake handelsvestigingen laat volgens de bijzondere wet toe dat de gewesten een geïntegreerd beleid kunnen voeren in de domeinen van de detailhandel en de distributiesector, samenhangend met de instrumenten van de ruimtelijke ordening. De impact op het personeel en de middelen is niet duidelijk af te leiden uit het

⁶ Wetsvoorstel houdende institutionele maatregelen, stuk 4-604/1, 5 maart 2008.

⁷ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008.

⁸ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 8.

voorstel van bijzondere wet daar er geen sprake is van een overdracht van middelen en ook niet van een overheveling van mensen. Toch mag verwacht worden dat de ambtenaren die zich op federaal bezig houden met deze problematiek mogelijk wel kunnen worden overgeheveld alsook de middelen die deze bevoegdheid vertegenwoordigt.

- Sociale economie⁹: Het voorstel wil de bevoegdheid inzake sociale economie op het niveau van de gewesten plaatsen. Samen met de bevoegdheden worden ook de federale middelen die vastgelegd zijn voor het beleid sociale economie, meerwaardeneconomie en het Samenwerkingsakkoord meerwaardeneconomie overgedragen aan de gewesten, samen goed voor 19271209 €. Dit bedrag is jaarlijks geïndexeerd en aangepast aan de groei. Het bedrag wordt verdeeld over de drie gewesten + de Duitstalige gemeenschap a.d.h.v. verdeelsleutels: 55,7% voor het Vlaamse Gewest: 10734064 €; 33% voor het Waals Gewest: 6359499 €; 10% voor het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest: 1927121 €; 1,3% voor de Duitstalige Gemeenschap: 250526 €. Vanuit het wetsvoorstel is het niet duidelijk hoeveel personeelsleden hierbij zouden worden overgeheveld naar het deelstatelijke niveau.
- Participatiefonds¹⁰: Het voorstel spreekt van een regionalisering van het participatiefonds. Toch blijven er nog enkele restanten van dit fonds actief op het federale niveau nl. het Kenniscentrum voor Financiering van KMO (KeFiK), de coördinatie t.a.v. de Europese instellingen, het aanbieden van diensten aan derde instellingen en het beheer van de historische kredietportefeuille. De naam wordt aangepast in Federaal Dienstencentrum. Het is aan de Gewesten zelf om te beslissen of ze de kredietverleningsactiviteiten verder zetten. Welke concrete financiële impact dit heeft staat niet uitgewerkt in de wetteksten en moet nog worden uitgeklaard. Wat er concreet gebeurt met de 60 ambtenaren van het

⁹ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 6.

¹⁰ Wetsvoorstel houdende institutionele maatregelen, stuk 4-604/1, 5 maart 2008, artikel 3.

participatiefonds is eveneens niet duidelijk maar men mag aannemen dat de afslanking van het federale takenpakket en een beleidsontwikkeling op het deelstatelijke niveau ook zal zorgen voor een overheveling van personeel.

- Telecommunicatie¹¹: Volgens de wetgeving zijn de gemeenschappen bevoegd voor radio-omroep en televisie. Door de residuaire bevoegdheden die de federale overheid heeft, is deze nog bevoegd voor telecommunicatie. In het voorstel zal de bevoegdheid inzake 'omroep' vervangen worden door 'media en de elektronische communicatie met een niet-vertrouwelijk karakter'. In de wettekst is niet duidelijk of dit gepaard gaat met een middelen- en/of personeelsoverdracht.
- Energie¹²: Het voorstel voorziet in de bevoegdheid van de gewesten om de tarieven van gas- en elektriciteitsdistributie te regelen. Op die manier kunnen zowel de beslissingen over acties, projecten en openbare dienstverplichtingen als de beoordeling van de kosten die ermee overeenstemmen in de tarieven beter op elkaar afgestemd worden. Het voorstel strekt er ook toe een deel van het prijzenbeleid inzake levering van elektriciteit en gas te regionaliseren, nl. het prijzenbeleid inzake de niet-residentiële klanten. In de wettekst is niet duidelijk of dit gepaard gaat met een middelen- en/of personeelsoverdracht.
- Prijsbeleid¹³: De gemeenschappen en de gewesten moeten kunnen beschikken over de volledige marge die noodzakelijk is voor het voeren van een prijsbeleid in de materies die opgesomd worden in artikel 6 BWHI, aldus het voorstel. In de wettekst is niet duidelijk of dit gepaard gaat met een middelen- en/of personeelsoverdracht.

¹¹ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 2.

¹² Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 9.

¹³ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 7.

> 4.1.2. *Landbouwbeleid*

- Pacht en veepacht¹⁴: Een doelmatig landbouwbeleid is mogelijk door aan de gewesten de nodige instrumenten te geven om dat beleid te voeren. Bijgevolg is het aangewezen de bijzondere regels betreffende de pacht en de veepacht volledig te regionaliseren, aldus het voorstel. In de wettekst is niet duidelijk of dit gepaard gaat met een middelen- en/of personeelsoverdracht.
- Landbouwrampenfonds¹⁵: De activiteiten van het Nationaal Fonds voor Landbouwrampen passen binnen de bevoegdheid van de gewesten inzake landbouwbeleid en moeten worden stopgezet. De federale staat blijft bevoegd voor landbouwrampen die zich hebben voorgedaan tot 31 december 2008. De gewesten zullen op grond van hun eigen bevoegdheid inzake landbouw zelf een beleid kunnen uitwerken, met inbegrip van de oprichting van regionale landbouwrampenfondsen voor de erkenning van nieuwe landbouwrampen. De vergoedingen toegekend door het gewest zullen genomen worden door de Nationale Loterij ten belope van 50%. De Nationale Loterij kwijt zich van de verschuldigde bedragen ten belope van maximaal 2,15 miljoen € per jaar en per gewest. In de wettekst is niet duidelijk of dit gepaard gaat met een personeelsoverdracht.
- BIRB¹⁶: Het Belgisch Interventie- en Restitutiebureau (BIRB) is een erkend betaalorgaan in het kader van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van de Europese Gemeenschap. In het begrotingsjaar 2007 werd voor 163,56 miljoen € aan restituties, interventies en steunmaatregelen uitbetaald. Aangezien de implementatie van het GLB in België een bevoegdheid is van de gewesten stelt het voorstel tot bijzondere wet dat het evident is dat

¹⁴ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 5 3°.

¹⁵ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 5 1°.

¹⁶ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 5 2°.

de gehele uitbetaling van de middelen die via het GBL aan de landbouwsector worden uitgekeerd door de gewesten gebeurt. Het BIRB ontvangt circa 14 miljoen € aan dotaties en stelt circa 200 VTE tewerk. De wettekst bepaalt dat de datum nog moet worden vastgesteld waarop het personeel, de rechten, de goederen en de verplichtingen van het BIRB zullen worden overgeheveld.

> **4.1.3. Huisvestingsbeleid¹⁷**

Het voorstel maakt de gewesten bevoegd voor de bijzondere regels betreffende de verhuring van voor bewoning bestemde goederen. Door het gebruik van de notie “voor bewoning bestemde goederen” wordt niet enkel verwezen naar de huurovereenkomsten m.b.t. de hoofdverblijfplaats van de huurder, maar eveneens naar bijvoorbeeld de huur van de studentenwoningen en -kamers en de huur van tweede woningen en vakantiewoningen. In de wettekst is niet duidelijk of dit gepaard gaat met een middelen- en/of personeelsoverdracht.

> **4.1.4. Verkeersveiligheidsbeleid¹⁸**

Volgens het voorstel worden de deelstaten bevoegd voor:

- Het bepalen van de snelheidsbeperkingen op de openbare wegen, met uitzondering van de autosnelwegen.
- Het opleggen en uitvoeren van administratieve sancties voor overtredingen van de eerste en tweede graad of voor het overschrijden van de maximumsnelheid met niet meer dan 30 kilometer per uur.
- De reglementering inzake het plaatsen en het toezicht op de verkeerstekens en de aanvullende reglementen op de wegen, met uitzondering van de verkeerstekens en aanvullende reglementen

¹⁷ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 4.

¹⁸ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 3, 11 & 12.

m.b.t. douanestroken, aan overwegen en kruisingen met spoorwegen en op militaire wegen.

- De veiligheidsnormering voor de wegeninfrastructuur.
- Het toezicht op de technische voorschriften voor voertuigen in het wegverkeer. De specifieke technische voorschriften en eisen worden op heden volledig bepaald in Europese regelgeving.
- De reglementering inzake rijscholing en rij-examens, met inbegrip van de organisatie en erkenningsvoorwaarden van rij scholen. Het bepalen van de kennis en de vaardigheden die nodig zijn voor het besturen van voertuigen blijft een federale bevoegdheid. Daarentegen wordt de wijze waarop deze kennis en vaardigheden worden verworven en nagegaan een gemeenschapsbevoegdheid. De bevoegdheid m.b.t. het rijbewijs blijft een federale aangelegenheid.
- Het verkeer op de waterwegen en binnenvaart, meer bepaald de vaarcode en de veiligheidsreglementering op schepen en bemanning.
- De maximaal toegelaten massa's, ladingverzekering en rij- en rusttijden.

In de wettekst is niet duidelijk of dit gepaard gaat met een middelen- en/of personeelsoverdracht.

> 4.1.5. *Gezinsbeleid*¹⁹

Het Fonds voor Collectieve Uitrustingen en Diensten (FCUD) wordt afgeschaft, aldus het voorstel. Het FCUD kan tussenkomen in de financiering van de kosten voor de opvang van ieder kinderbijslag rechtgevend kind bij bepaalde opvangdiensten. Dit fonds wordt o.m. gestijfd met jaarlijkse bijdragen van de werkgevers ten bedrage van 0.05%

¹⁹ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 28.

van de totale loonmassa van de door hen tewerkgestelde werknemers. Deze middelen zullen worden overgedragen aan de gemeenschappen via een bijzondere dotatie vermeerderd met de bedragen die zijn voorzien voor het globaal beheer van het FCUD, namelijk 20 miljoen €. De verdeling over de gemeenschappen gebeurt op basis van een objectieve verdeelsleutel (aantal kinderen tussen 0 en 12). In de wettekst is niet duidelijk of dit gepaard gaat met een personeelsoverdracht.

> **4.1.6. Onteigeningsbeleid²⁰**

Het voorstel strekt ertoe de gewesten toe te laten specifieke normen m.b.t. de gerechtelijke procedure inzake onteigening uit te werken. De onteigeningen die plaatsvinden op het grondgebied van een bepaald gewest zullen onderworpen zijn aan de procedure aangenomen door het betrokken gewest, behalve wat betreft de onteigeningen door de federale overheid en door de instellingen die door haar werden gemachtigd om tot onteigening over te gaan, die onderworpen blijven aan de federale procedure. In de wettekst is niet duidelijk of dit gepaard gaat met een middelen- en/of personeelsoverdracht.

> **4.1.7. Brandveiligheidsnormen²¹**

Bovenop de bevoegdheid inzake veiligheids-, gezondheids- en woonkwaliteitsnormen, met inbegrip van de specifieke brandveiligheidsnormen, maakt het voorstel de gewesten bevoegd voor de vaststelling van de algemene brandveiligheidsnormen. In de wettekst is niet duidelijk of dit gepaard gaat met een middelen- en/of personeelsoverdracht.

> **4.2. Case 1b: De efficiëntere werking van de federatie**

Het tweede onderdeel van het eerste pakket staatshervorming behandelde de efficiëntere werking van de federatie met drie subonderdelen: het

²⁰ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 18.

²¹ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 13.

substitutierecht, de wederzijdse vertegenwoordiging in beheersorganen van de federale staat en de deelgebieden en een federale investeringsdesk.

> 4.2.1. *Substitutierecht*²²

Ten eerste wordt het substitutierecht van de federale overheid verruimd. Enerzijds zal substitutie onder bepaalde voorwaarden mogelijk zijn indien een gewest dat in gebreke blijft Europees recht te implementeren niet reageert op een met redenen omkleed advies van de Europese Commissie. Anderzijds kan het substitutierecht in bepaalde gevallen uitgeoefend worden indien een gewest zijn verplichtingen niet nakomt onder het Kaderverdrag inzake klimaatverandering of zijn protocollen en de instantie opgericht op basis van dit verdrag of zijn protocollen heeft vastgesteld dat België zijn internationaalrechtelijke verplichtingen dienaangaande niet nakomt. Deze verruiming van het substitutierecht heeft geen directe impact qua middelen- en/of personeelsoverdracht.

> 4.2.2. *Wederzijdse vertegenwoordiging*²³

Ten tweede wordt een versterkte wisselwerking tussen de beheersorganen van de federale staat en de deelgebieden nagestreefd, door de invoering van een generieke bepaling die de mogelijkheid van een vertegenwoordiging met stemrecht namens de gemeenschappen en de gewesten versterkt in de instellingen of de organismen die zij aanwijzen. Deze versterkte wisselwerking heeft geen impact qua middelen- en/of personeelsoverdracht.

> 4.2.3. *Federale investeringsdesk*²⁴

Ten derde wordt voorgesteld om een federale investeringsdesk in te stellen. Voor de functionele opbouw van dergelijk bureau komen vanuit federale hoek in aanmerking de FOD's Economie, Financiën en Buitenlandse Zaken

²² Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 19.

²³ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 23.

²⁴ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 23.

terwijl de gewesten dienen te voorzien in de meest bevoegde vertegenwoordiging. De financiering van het Bureau zou mogelijks verzekerd worden door een jaarlijkse dotatie die, op grond van een nog te bepalen verdeelsleutel, door de federale overheid en de gewesten zou worden betaald. Deze federale investeringsdesk heeft ongetwijfeld ook een impact op personeel maar dan misschien in de omgekeerde richting daar dit eerder een herfederaliseringsaanzet is.

> 4.3. Case 1c: Aangepaste financiering van de deelstaten en de federale staat en het hoofdstedelijk gewest²⁵

Het Deel I Beliris-fonds²⁶ dat in het leven geroepen werd op basis van de bijzondere wet van 12 januari 1989 met betrekking tot de Brusselse instellingen, krijgt volgens het voorstel 125 miljoen € per jaar toegewezen. Dit basisbedrag wordt in de bijzondere financieringswet geconsolideerd. De besteding van deze middelen wordt beslist in akkoord tussen de federale regering en de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De technische uitvoering van de projecten die weerhouden worden voor financiering vanuit Beliris wordt overgedragen aan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het overeenstemmende personeel zal worden overgedragen aan het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Over hoeveel personeel het gaat wordt niet verder ingegaan.

Bovendien wordt, met ingang van 2009 een nieuw Beliris deelfonds (Fonds III) opgericht waaraan een basisbedrag van 30 miljoen € per jaar zal toegewezen worden (volgens dezelfde Beliris-procedures) voor de investeringen in infrastructuur, en in materieel gebruikt door de MIVB.

Bovendien zal een geïndexeerd bedrag van 35 miljoen € per jaar direct overgemaakt worden aan de middelenbegroting van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als bijzondere tegemoetkoming voor het

²⁵ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, artikel 29.

²⁶ Deel I Beliris-fonds: Fonds ter financiering van de internationale rol en de hoofdstedelijke functie van Brussel. Deel II Beliris-fonds werd opgericht om de kosten te financieren die voortvloeien uit de organisatie van de Europese toppen in Brussel en wordt niet gewijzigd.

mobiliteitsbeleid, meer in het bijzonder het openbaar vervoer, gezien het grote aantal pendelaars uit de andere gewesten.

> 4.4. Contouren pakket II²⁷

In het voorstel van bijzondere wet zaten, zoals eerder al vermeld, ook al de contouren van het pakket II dat tegen medio juli 2008 werd verwacht maar er niet is gekomen. De opdeling wordt opnieuw gemaakt volgens de drie ondertussen gekende pijlers: homogenisering en coherentie van bevoegdheden, efficiëntere werking van de federatie en een aangepaste financiering van de deelstaten, de federale staat en het hoofdstedelijk gewest.

> 4.4.1. *Homogenisering en de coherentie van de bevoegdheden*

Het wetsvoorstel vernoemt de bevoegdheidsdomeinen die in aanmerking komen voor verdere onderhandeling maar blijft voor de rest zeer vaag. Men zou voor het arbeidsmarktbeleid nagaan welke aspecten best aan de gewesten kunnen worden toegekend opdat zij een beleid zouden kunnen voeren dat zo veel mogelijk beantwoordt aan de eigen specifieke noden. Dit zou evenwel in geen geval de interpersonele solidariteit, en in het bijzonder de sociale zekerheid op de helling zetten.

Met respect voor het handhaven van deze solidariteit zou volgens het wetsvoorstel ook gepraat worden over bepaalde aspecten van het gezondheidsbeleid en het gezinsbeleid die thans over verschillende beleidsniveaus verspreid zijn.

Ten slotte spreekt het wetsvoorstel van een onderzoek naar grotere autonomie voor de gewesten en gemeenschappen op het vlak van het openbaar ambt (Selor en algemene beginselen), op het vlak van bepaalde bevoegdheden inzake de mariene zone, en inzake de betrokkenheid van de gewesten bij het vervolgingsbeleid inzake overtredingen op het vlak van gewestbevoegdheden.

²⁷ Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008, algemene inleiding.

> **4.4.2. *Efficiëntere werking van de federatie***

Het wetsvoorstel stelt dat de mogelijkheid zou worden onderzocht een wettelijke grondslag te verlenen aan de samenwerkingsprocedures en protocollen die heden in het Overlegcomité van toepassing zijn. Tevens zal worden nagegaan hoe dit Comité en de Interministeriële conferenties wettelijk kunnen worden versterkt.

Het voorstel hoopt ook tegen medio juli van 2008 duidelijkheid te scheppen over de hervorming van het tweekamerstelsel. De Grondwetgever van 1993 had immers de bedoeling om de Senaat om te vormen tot een reële ontmoetingsplaats tussen de federale staat en de gemeenschappen en de gewesten. Aan deze betrachting werd nog niet tegemoetgekomen.

Ten slotte zou ook de problematiek van de kieswetgeving worden onderzocht, door het bestuderen van dusdanig gevoelige punten - omwille van de uiteenlopende zienswijzen - als de instelling van een federale kieskring, het laten samenvallen van de regionale en federale verkiezingen, en een onderhandelde oplossing om een antwoord te bieden op het arrest van het Grondwettelijk Hof inzake Brussel-Halle-Vilvoorde.

> **4.4.3. *Aangepaste financiering van de deelstaten, de federale staat en het hoofdstedelijk gewest***

Ook zou in het tweede pakket met het oog op de versterking van de financiële positie van de verschillende bevoegdheidsniveaus worden nagegaan hoe de deelgebieden voor hun beleidsbeslissingen beter kunnen worden geresponsabiliseerd, terwijl ook zal worden onderzocht in welke mate hun fiscale autonomie kan worden uitgebreid. In ieder geval zal een nieuwe samenwerkingsovereenkomst worden afgesloten voor de periode 2009-2014 met betrekking tot het naleven door ons land van zijn verplichtingen in het kader van het Europees groei- en stabiliteitspact.

> 4.5. Analyse

> 4.5.1. *Politologische analyse*

Hoe komt men tot zo'n akkoord? Vanuit de interviews blijkt dat het belangrijkste bij zo'n onderhandeling bestaat uit wie er rond de tafel zit. De mensen die rond de tafel zaten bij de onderhandeling van pakket I hadden voldoende kunde in het onderhandelen inzake staatshervorming. Deze personen wisten wat vroeger op tafel heeft gelegen, wat het niet heeft gehaald en wat wel.

Elke partij zit met verzuchtingen en wensen. Diegene die de onderhandelingen leidt voelt dit meestal wel aan wat deze zijn. De agenda wordt gemaakt door voorbereidende gesprekken, prioriteiten die door partijen worden geponeerd, exclusieven die men uitspreekt. Na één à twee vergaderingen wordt een lijst opgemaakt die door iedereen in het begin wordt afgeschoten wat de normale gang van zaken is. Wat men dan nog wil toevoegen is meestal te laat. Voorbeelden van te late agendering zijn de bevoegdheid over de mariene zone en de bevoegdheid inzake verkeersveiligheid. De bevoegdheid inzake de mariene zone werd laat door de CD&V op de agenda geplaatst en heeft het niet gehaald alhoewel het wel naar het tweede pakket is verwezen. Vanuit de interviews blijkt dat men beter op tijd de volledige bevoegdheid over het gehele grondgebied van de Noordzee had gevraagd om uiteindelijk enkel het vergunningsbeleid binnen te halen, hetgeen men eigenlijk wou. Een tweede voorbeeld is de bevoegdheid inzake verkeersveiligheid die door de sp-a te laat is toegevoegd omdat zij er de eerste vergadering niet bij waren.

Het omzetten van een bespreking in lijstjesvorm naar concrete wetteksten gebeurt door medewerkers die in verbinding staan met de onderhandelaars. Maar ook de onderhandelaars weten normaal gezien perfect hoe men zo'n wettekst aan boord legt. Een mooi voorbeeld van een typische techniek bij dit type tekst is de financiering of de inwerkingtreding van een beslissing in de toekomst plaatsen. Zo wou bijvoorbeeld de MR niet dat de huurwetgeving werd geregionaliseerd omdat men vreesde dat in het Brussels Gewest de huurwetgeving zou herschreven worden in het nadeel van de MR. Moureaux kwam met de oplossing om deze beslissing pas in te voegen na 2009. De zeer technische inhoud van deze teksten met tal van

uitzonderingen zorgde er wel soms voor dat de leesbaarheid niet groot is. De tekst m.b.t. de huurwetgeving is daar het meest door beïnvloed.

> 4.5.2. *Bestuurskundige analyse*

Na de korte politicologische analyse is het interessant stil te staan bij de bestuurskundige analyse, namelijk wat zou nu concreet de impact kunnen zijn van deze hervorming op de Vlaamse administratie? In een tweede onderdeel bekijken we in detail drie van de eerder vermelde cases van pakket I, nl. verkeersveiligheidsbeleid, FCUD en BIRB. Tot slot bekijken we hoe de federale en Vlaamse coördinatie is verlopen en verloopt m.b.t. de uitvoering van een staats-hervorming in het algemeen en het eerste pakket in het bijzonder.

> 4.5.2.1. *Algemene bestuurskundige analyse*

Wat zou nu de impact zijn van deze hervorming op de Vlaamse administratie mocht deze worden uitgevoerd? De wetteksten blinken op dat vlak niet uit in duidelijkheid. Op de eerste plaats kan men stellen dat het vooral regelgeving is die wordt geregionaliseerd: regelgeving inzake handelsvestigingen, telecommunicatie, energie, prijsbeleid, pacht en veepacht, huisvesting, verkeersveiligheid, onteigening en brandveiligheidsnormen. Wat daar tegenover staat van personeel wordt niet verder behandeld in de wettekst maar men mag aannemen dat daar geen tot weinig personeelsoverdracht naar de gewesten tegenover staat.

Op de tweede plaats kan men ook stellen dat er heel wat federale activiteiten worden opgedoekt en kunnen worden verder gezet door de gewesten: participatiefonds, sociale economie, landbouwrampenfonds, BIRB, FCUD. Deze oefeningen hebben wel een overdracht van middelen tot gevolg. Maar ook hier is het niet altijd duidelijk hoeveel personeel dan mee wordt overgeheveld. De enige keren dat er concreet wordt gesproken over personeelsaantallen is wanneer men het heeft over het BIRB (200 VTEs) en het Participatiefonds (60 personeelsleden) zonder dat men in detail treedt wat er met deze mensen zal gebeuren.

Op de derde plaats worden ook enkele maatregelen ingevoerd ter versterking van de federatie: substitutierecht, wederzijdse vertegenwoordiging en een federale investeringsdesk. De eerste twee

aanpassingen zijn vooral aanpassing in regelgeving terwijl de derde aanpassing de creatie is van een nieuwe organisatie waarbij nog geen duidelijkheid wordt gecreëerd over mogelijke middelen of mogelijk aantal personeelsleden.

Ten slotte kan men vaststellen dat men er wel in slaagt om het financieringsluik voor Brussel concreet te maken met duidelijke bedragen.

Vanuit het kabinet van de eerste minister wordt beweerd dat er in het kader van de onderhandelingen wel impactanalyses worden gemaakt van wat een bepaalde regelgeving zou kunnen teweegbrengen binnen de administraties maar zegt men tegelijk dat dit meer op een ad hoc - manier gebeurt en niet gecoördineerd. Het is vooral nadat de wet is gestemd dat men de voorbereidingen ten volle kan treffen en dat men een aanvaardbare timing kan opstellen van implementatie met gedetailleerde impactanalyses. Het heeft niet veel zin tijdens of net na politieke akkoorden al scenario's te gaan uitschrijven omdat men eerst zeker moet zijn van de richting die men verder uitwil, aldus het kabinet van de eerste minister.

> 4.5.2.2. Case verkeersveiligheid

De FOD mobiliteit geeft aan te zijn betrokken bij de besluitvorming aangaande het pakket I van de staatshervorming in die zin dat de toenmalige voorzitter van de FOD een werkdocument heeft overgemaakt aan de bevoegde minister. Dat wil niet zeggen dat de administratie niet verrast was door het feit dat verkeersveiligheid zo plots in de picture kwam te staan. Eén element kwam niet aan als een verrassing, namelijk de regionalisering van het reglement van de wegbeheerder. Vermits de gewesten bevoegd zijn voor wegbeheer was dit een logisch gevolg. De verrassing lag onder andere bij de beslissing inzake rijopleiding en vooral autokeuring, die weinig te maken heeft met gemeenschaps- of gewestbevoegdheden.

De FOD mobiliteit heeft eind 2009 geen precies idee van hoeveel ambtenaren er zouden worden overgeheveld naar het gewestelijk niveau maar geschat wordt dat het er enkele tientallen zijn. De FOD mobiliteit geeft aan dat men zich binnen de Vlaamse administratie wel organisatorisch heeft voorbereid op dergelijke overheveling. Zo bestaat er binnen de

Vlaamse overheid reeds een afdeling mobiliteit en verkeersveiligheid. De andere twee gewesten hebben deze organisatorische proactiviteit niet.

De FOD mobiliteit geeft aan dat, gezien de wetgeving niet verder wordt behandeld, de voorbereiding werd stopgezet daar dit bij het personeel een grote onzekerheid met zich meebrengt. Sommige personeelsleden zien regionalisering als een bedreiging en trachten een andere functie te zoeken ofwel binnen de FOD ofwel ergens anders. De anderen zijn eerder afwachtend. De grote vrees die bestaat is dat men door de splitsing met kleine groepen zou komen te staan die te weinig middelen krijgen om de taken op zich te nemen.

Overleg is er anderhalf jaar na het politiek akkoord nog niet geweest tussen de gewestelijke administraties wat niet betekent dat er geen informele contacten zijn tussen deze ambtenaren. De administratie wacht op een signaal van het politieke niveau om in actie te schieten maar zou niet verwonderd zijn als men dit stuk van pakket I zou herbekijken, vooral omdat dit stuk er op het einde van de onderhandelingen is bijgekomen en men niet altijd goed was geïnformeerd om de gevolgen van de beslissing in te schatten.

> 4.5.2.3. *Case Fonds Collectieve Uitrusting en Diensten*

Het Fonds voor Collectieve Uitrustingen en Diensten (FCUD) werd opgericht binnen de Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers (RKW) bij de wet van 20 juli 1971, onder meer met de bedoeling de toegang tot bepaalde diensten van kinderopvang te vergemakkelijken voor werknemersgezinnen die kinderbijslag ontvingen. Na verschillende opdrachten en doelen, komt het FCUD - via een patronale bijdrage van 0,05 % - sinds 1998 tegemoet in de financiering van de loon- en werkingskosten van projecten voor buitenschoolse opvang, flexibele opvang, urgentieopvang en de opvang van zieke kinderen.

De Vlaamse regering tekende echter beroep aan bij het Arbitragehof, omdat zij van oordeel was dat de buitenschoolse kinderopvang een exclusieve bevoegdheid was van de gemeenschappen. In een arrest van 16 juni 2004 beschouwde het Arbitragehof de tegemoetkoming van het FCUD in de opvangkosten als aanvullende kinderbijslag, een socialezekerheidsuitkering dus. Het FCUD bewoog zich volgens het Hof daarom wel degelijk in federaal

vaarwater. Het subsidiesysteem van het FCUD moest echter geheroriënteerd worden: de financiering moest de vorm aannemen van een socialezekerheidsuitkering voor elk kind in plaats van een subsidie voor de opvangstructuren.

De wet van 21 april 2007 voerde een nieuw forfaitair subsidiesysteem in op basis van prestaties, wat concreet betekent dat de subsidie rechtstreeks gelinkt wordt aan het aantal aanwezigheidsdagen. Een samenwerkingsakkoord tussen de federale Staat en de gemeenschapsinstanties moest evenwel nog de uitvoeringsmodaliteiten vastleggen.

Zover is het dus niet gekomen. Tijdens de onderhandelingen over de staatshervorming werd echter een wetsvoorstel opgesteld voor de opheffing van het FCUD en de overdracht van de financiële middelen naar de gemeenschappen. Het nauwe verband tussen het gebruik van de federale middelen van het FCUD en de bevoegdheden van de gemeenschappen inzake kinderopvang ligt aan de basis van die beslissing.

Het voorstel voorziet wel in de continuïteit van de financiering van de projecten die momenteel door het FCUD gesteund worden. De representatieve werkgevers- en werknemersorganisaties blijven betrokken bij het beheer van de uitrustingen en de diensten en hetzelfde geldt voor de gezinsorganisaties.

Als gevolg van het vastlopen van de staatshervorming, werd de overdracht van het FCUD naar de gemeenschappen uitgesteld. Het FCUD zet intussen zijn opdracht verder volgens de verbintenissen aangegaan in de bestuursovereenkomst. Vanuit het FCUD wordt bevestigd dat er een volledige stand still is inzake de uitvoering van pakket I. Men is op het FCUD nog altijd bezig zoals men vroeger bezig was. Volgens het FCUD komt de organisatie met opstoten terug in het hervormingsvizier, eerst met de uitspraak van het Arbitragehof en de nieuwe taakstelling in 1997 en nu weer met het eerste pakket staatshervorming. Een vertegenwoordiger van het FCUD: *“Het ene moment denken wij dat het hier binnen 6 maanden afgelopen zal zijn en twee weken later denken we dat we wel nog 3 jaar verder doen. Het is in die omstandigheden dat wij werken.”*

> 4.5.2.4. Case BIRB

Het Belgisch Interventie- en Restitutiebureau bleef met de partiële overheveling van landbouw naar de gewesten naar aanleiding van de vijfde staatshervorming expliciet buiten schot²⁸. Met het pakket I van 2008 kwam daar verandering in wanneer men het BIRB zou regionaliseren. Vandaag de dag bestaat het BIRB nog steeds op federaal niveau maar is de organisatie en het personeel onzeker over zijn toekomst. Als illustratie het jaarverslag van BIRB van 2008: *“De aankondiging in februari 2008 van een voorstel om het BIRB te regionaliseren, had in 2008 geen concreet gevolg maar verklaart waarschijnlijk de menige aanvragen om vervroegd pensioen en vertrekken via de vrijwillige mobiliteit, waardoor het personeelsbestand in één jaar met 8 % verminderde. Het personeel nam af van 208 tot 191.”* Voorts zijn er geen indicaties dat men werkt aan de administratieve voorbereiding van deze overheveling.

> 4.5.2.5. Federale coördinatie

Op federaal vlak is het in de eerste plaats de Kanselarij van de Eerste Minister die instaat voor de politieke coördinatie. De FOD Personeel & Organisatie (P&O) is in principe altijd bereid op vraag van het (de) betrokken departement(en) ondersteuning en begeleiding te leveren, zeker ook voor de personeelsproblematiek.

De situatie op federaal vlak is, tot dusver alleszins, nogal verschillend van die op Vlaams vlak in de zin dat de Federale Overheid in het kader van de staatshervormingen telkens bevoegdheden dient af te staan met de bijbehorende budgetten en personeelsleden. Aangezien de diensten tweetalig zijn, maar de ambtenaren eentalig, is er meestal weinig discussie over de over te dragen ambtenaren. Voor de Vlaamse Overheid moet daarentegen een nieuwe structuur uitgetekend worden voor de implementatie.

²⁸ D. VANHEE & A. HONDEGHEM, “Impact van de staatshervorming op de Vlaamse administratie: een analyse van de overdracht landbouw naar aanleiding van de vijfde staatshervorming”, Leuven, SBOV, 2009a, 142p.

Op dit ogenblik zijn het vooral de betrokken departementen zelf die zich inlaten met de voorbereiding. Met de huidige instrumenten van personeelsplanning zijn de betrokken departementen normaliter in staat de ambtenaren die in bepaalde processen werkzaam zijn snel te identificeren. Er zijn geen overkoepelende draaiboeken maar blijkbaar wel draaiboeken per beleidsdomein.

> 4.5.2.6. *Vlaamse coördinatie*

Op Vlaams niveau kan men vooreerst spreken van twee belangrijke coördinerende initiatieven. Op de eerste plaats kan men verwijzen naar de belangrijke "Fiches Staatshervorming"²⁹ die zijn gemaakt door de Vlaamse administratie in opdracht van het College van Ambtenaren-Generaal. Deze fiches werden in 2004 gemaakt en kreeg een update in 2007 en bevatten voor de dertien Vlaamse beleidsdomeinen pijnpunten in de manier waarop de bevoegdheidsverdeling er vandaag uitziet en mogelijke oplossingen. Dit document is waardevol omdat het mee werd genomen door de Vlaamse onderhandelaars als basis van onderhandeling. Een tweede belangrijke document dat moet worden vernoemd is het draaiboek inzake overheveling van bevoegdheden³⁰ gemaakt door de afdeling Beleid van het departement Bestuurszaken. In dit generiek draaiboek, gemaakt in 2008, worden de facetten die belangrijk zijn bij een bevoegdheidsoverheveling belicht.

Maar hoe zit het nu met de administratieve coördinatie van pakket I? Welk onderdeel van de Vlaamse administratie zorgt voor een overkoepelende sturing en wat is de rol van de afzonderlijke beleidsdomeinen in de voorbereiding van zo'n staatshervormingsoefening? Drie actoren zijn te onderscheiden. Het zwaartepunt van de implementatie-oefening ligt bij de betrokken beleidsdomeinen. Dit is nog versterkt na de BBB-oefening waar naar meer responsabilisering en verzelfstandiging van de beleidsdomeinen werd gewerkt. Op de tweede plaats kan men zien dat het beleidsdomein

²⁹ Vlaamse Overheid, Mededeling aan de leden van de Vlaamse Regering, "Institutionele Aangelegenheden. Geactualiseerde fiches aandachtspunten voor een verdere staatshervorming", 22.06.2007.

³⁰ P. VAN DEN SPIEGEL, "Vorbereiding overheveling nieuw contingent federaal personeel", Brussel, Departement Bestuurszaken Vlaamse overheid, 2008, 30 p.

Bestuurszaken ondersteuning en expertise biedt op het vlak van een aantal thema's zoals personeel, ICT, huisvesting, logistiek, ... , en zowel het departement als het agentschap voor overheidspersoneel als het agentschap voor facilitair management doen hun bijdrage. Voor wat betreft het eerste pakket moet men wel vaststellen dat er geen overkoepelende sturing is vanuit Bestuurszaken. Op het vlak van beleidsevaluatie heeft het departement niet de nodige capaciteit om de nieuwe bevoegdheden overkoepelend te gaan evalueren maar daarvoor rekent men dan op input van de academische wereld zoals SBOV. In deel 6 van dit rapport gaan we dieper in op de rol die Bestuurszaken zou kunnen spelen wanneer er zich een volgende grote staatshervormingsgolf zou aandienen. Een derde actor, die meer de politieke coördinatie op zich neemt, is het beleidsdomein Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid.

5. Pakket II van de zesde staatshervorming van 2008

Na pakket I te hebben geanalyseerd gaan we nu na wat concreet in pakket II zou kunnen hebben gezeten. Acht onderdelen worden bestudeerd: arbeidsmarktbeleid, gezondheidsbeleid, gezinsbeleid, openbaar ambt, mariene zone, vervolgingsbeleid inzake overtredingen op het vlak van gewestbevoegdheden, efficiëntere werking van de federatie en ten slotte het financieringsluik.

> 5.1. Arbeidsmarktbeleid

Voor de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) lijkt de voorbereiding voor een mogelijke zesde staatshervorming (anno najaar 2009) geen prioriteit. Zolang er politiek niets wordt beslist wenst de RVA niet voor zijn beurt te ageren. De RVA meent ook dat het personeel geen vragen heeft over een mogelijke zesde staatshervorming maar als dat wel het geval zou zijn ze dan ruimschoots zouden worden opgevangen door de vele communicatiekanalen die zijn voorzien: directievergaderingen, stafvergaderingen, overleg met de vakbonden, interne krantje, intranet, De RVA is wel niet blind voor de omgeving en doet steeds een omgevingsscanning wanneer men de strategische planning vastlegt. Daarbij heeft men aandacht voor risico-analyse, SWOT-analyse, kwaliteitsissues, bevraging op de werkvloer, Men heeft ook aandacht voor change management wanneer er grote strategische projecten worden uitgevoerd die een serieuze impact hebben op de werking van de organisatie. Het is erg moeilijk in te schatten wat een regionalisering van het arbeidsmarktbeleid zou kunnen betekenen in termen van personeel en middelen en daarom wenst de RVA daarover geen uitspraken te doen.

De Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) bevestigt dat er eerst een politiek kader moet zijn vooraleer er contacten kunnen zijn tussen RVA en VDAB inzake mogelijke regionalisering. Het gaat zelfs zo ver dat als de moeilijkheden inzake arbeidsmarkt zich manifesteren, zoals met de belangenconflicten in het domein van het arbeidsmarktbeleid, de spanningen ook tussen RVA en VDAB te voelen zijn in de zin dat de RVA zich dan meer gaat terugplooiën op de eigen functie. De

VDAB meent dat de politieke besluiteloosheid ervoor zorgt dat de instellingen als het ware gegijzeld worden. Vanuit de VDAB worden vooral de facilitatoren en de PWA's aangeduid als personeelsleden die in aanmerking komen voor regionalisering. Volgens de laatste cijfers gaat dit om 897 PWA's en 165 facilitatoren. De VDAB ziet een overheveling van deze ambtenaren positief in omdat deze de competenties hebben die nodig zijn en indien dit niet het geval is dat men alsnog kan gebruik maken van de onthaalopleiding. Organisatorisch ziet de VDAB geen probleem omdat de meesten zelfs niet hoeven te verhuizen daar ze in de werkwinkel zitten en blijven.

De twee belangrijkste vakbonden brengen eenzelfde verhaal. Zowel de christelijke als de socialistische vakbond willen niet verder gaan in het regionaliseringsdebat. Wel is men bereid te kijken welke kleinere herschikkingen misschien mogelijk zijn zoals men dat ook heeft geprobeerd in het kader van het heptapusoeverleg tussen februari 2008 en juli 2008. Voor beide vakbonden is het van belang dat er niet wordt geraakt aan de solidariteit.

> 5.2. Gezondheidsbeleid

Het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV) is de meest geviseerde organisatie in het veld van de gezondheidszorg. Vanuit het RIZIV klinkt het dat de organisatie zelf niet bezig is met de uittekening van de staatshervorming. Informeel worden wel ambtenaren gesolliciteerd door politieke instanties om gegevens ter beschikking te stellen. De onderhandelingen worden dan ook eerder informeel gesteund door de kennis vanuit de administratie. De ambtenaren zijn er wel mee bezig in die zin dat men weet dat als er beslissingen worden genomen inzake de staatshervorming waarbij bevoegdheden verschuiven, dat er dan een onmiddellijke impact is op het werk en de functie van deze ambtenaren.

Op Vlaamse niveau kan men vaststellen dat de Vlaamse administratie wel nadenkt over toekomstige structuren. Zo heeft men al voor de

gezondheidszorg een aantal knelpunten geïnventariseerd³¹. Toch ziet men het nut niet in van implementatiescenario's zolang de politieke besluitvorming niet achter de rug is, aldus het Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid. Voorts klinkt het vanuit hetzelfde agentschap dat men geen heil ziet in een grote verandering en gelooft men niet dat het RIZIV van vandaag op morgen kan worden overgenomen door de deelstaten. Het kabinet van Vlaams Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, dat ook betrokken was bij de onderhandelingen betreffende het tweede pakket, meent dat er een heel duidelijke 'non' is geponeerd bij alles wat over gezondheid ging. Het is dan ook nooit besproken tijdens de onderhandelingen.

> 5.3. Gezinsbeleid

Wanneer men de regionalisering van gezinsbeleid in de mond neemt bedoelt men meestal de regionalisering van de kinderbijslag. Maar kinderbijslag in België wordt op een complexe manier uitbetaald. Er is de Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers ofwel RKW (940 ambtenaren op 31/12/2008). Deze zorgt voor de kinderbijslag voor de werknemers en stuurt de werking aan van een 19-tal kinderbijslagfondsen maar is ook bevoegd voor de gewaarborgde gezinsbijslag. Voor de zelfstandigen verloopt het verhaal via het RSVZ of het Rijksinstituut voor de sociale verzekeringen der zelfstandigen waar een deel verantwoordelijk is voor de kinderbijslagen (736 ambtenaren op 31/12/2008 waarvan niet geweten hoeveel precies verantwoordelijk zijn voor de uitbetaling van kinderbijslag). Voor de ambtenaren is er dan weer een uitbetaling van de kinderbijslag via CDVU, ofwel de Centrale Dienst der Vaste Uitgaven - cel kinderbijslag (26 ambtenaren anno 2010) die deel uitmaakt van de FOD Financiën.

Wanneer we ons hier beperken tot de RKW dan kunnen we verwijzen naar het pakket I waar de dienst FCUD, als onderdeel van de RKW, geregionaliseerd zou worden. Hoe de rest van de organisatie zou worden geïmpacteerd naar het tweede pakket toe is niet duidelijk. De RKW zelf wenst geen uitspraken te doen die een politieke draagkracht hebben. Een

³¹ Vlaamse Overheid, Mededeling aan de leden van de Vlaamse Regering, "Institutionele Aangelegenheden. Geactualiseerde fiches aandachtspunten voor een verdere staatshervorming", 22.06.2007.

vertegenwoordiger van de RKW stelt dat de RKW als uitvoerende administratie eigenlijk niets kan zeggen over een mogelijke regionalisering zolang er niets concreet op papier staat. Het is wel zo dat dit wel enkele problemen met zich zou meebrengen. Zo is niet alleen de RKW federaal georganiseerd maar zijn ook de kinderbijslagfondsen zo georganiseerd. Wanneer er een opsplitsing zou zijn zou dit dus ook een gevolg hebben voor de organisatie van de kinderbijslagfondsen zelf.

Wat de administratieve impact zou zijn op de Vlaamse administratie is moeilijk in te schatten maar dat dit gepaard zou gaan met een substantiële overheveling van mensen en middelen staat vast.

> 5.4. Openbaar ambt

Er zijn heel wat problemen m.b.t. de bevoegdheidsverdeling inzake het openbaar ambt. Deze zijn samen te vatten in zeven Vlaamse eisen waarvoor wijzigingen noodzakelijk zijn aan het APKB, de BWHI en de Grondwet.

- In de eerste plaats wil men de verplichte tussenkomst van de federale wetgever voor het bepalen van de eedformule voor de diensten van de Vlaamse overheid opheffen.
- Men wil in tweede instantie dat de Vlaamse overheid autonoom kan bepalen dat ook titels van beroepsbekwaamheid in aanmerking kunnen komen, naast diploma's en getuigschriften.
- Men wil de bevoegdheidsverdeling inzake de aanwerving van het statutair personeel wijzigen in die zin dat men de tussenkomst van Selor wil verminderen om meer autonoom aan aanwerving te kunnen doen voor het departement en de IVA zonder rechtspersoonlijkheid.
- Men wil de bevoegdheidsverdeling inzake de vaststelling van de personeelsstatuten beter organiseren. Meer bepaald wordt gevraagd om de mogelijkheid voor competentie management bij de aanwerving, de mogelijkheid tot interimarbeid, eigen Vlaamse beroepsmogelijkheden na evaluatie, responsabilisering inzake beloningsbeleid, Vlaamse benoembaarheidsvereisten.

- Men wil een wijziging in de bevoegdheidsverdeling inzake oppensioenstelling na ziekte. Voorgesteld wordt dat de gemeenschappen en gewesten op een medisch controle-orgaan naar keuze zouden kunnen beroep doen om de definitieve medische ongeschiktheid van hun personeel te kunnen nagaan.
- De Vlaamse overheid wil meer autonomie over de regels die de betrekkingen met de vakbonden beheersen. De Vlaamse overheid zou op die manier een eigen invulling kunnen geven aan het vakbondsoverleg.
- Ten slotte wil de Vlaamse overheid een eigen niet-financieel waarderingssysteem voor haar personeelsleden uitwerken, een soort van regionale eretekens.

Wat de administratieve impact zou zijn is volgens de afdeling regelgeving van het departement Bestuurszaken van de Vlaamse Overheid moeilijk in te schatten, daar het vooral regelgeving is die Vlaams zou worden. Men heeft weet van een ambtenaar die federaal bezig is met het uitreiken van de eretekens voor Vlaamse ambtenaren. Hetzelfde geldt voor het syndicaal statuut. De grootste brok die de afdeling regelgeving ziet is Selor die bij het hertekenen van dit domein misschien wel eens zou kunnen geïmpacteerd worden. Naar middelen mogen deze bovenstaande eisen niet onderschat worden daar Selor gratis werkt voor de Vlaamse overheid.

> 5.5. Mariene zone

De problematiek van de mariene zone gaat over de moeilijke bevoegdheidsverdeling tussen de federale overheid en de Vlaamse overheid inzake de bevoegdheid die men heeft over de kust, het strandwater en de territoriale zee. De grens tussen de twee bevoegdheidsniveaus situeert zich op een imaginaire grens die ook wel de laag-laagwaterlijn wordt genoemd die het strand afbakt tegenover de zee. In de praktijk is het strandwater dus een Vlaamse bevoegdheid terwijl de federale overheid bevoegd is voor het water achter de laag-laagwaterlijn. De vraag vanuit de Vlaamse overheid bestaat erin dat zij haar bevoegdheden ook wil uitoefenen achter de laag-laagwaterlijn.

Het departement Leefmilieu, Natuur en Energie van de Vlaamse Overheid meent dat deze problematiek in 2007 in de fiches van de Vlaamse administratie is opgenomen maar dat er sindsdien geen vooruitgang is gemaakt in het dossier, tot het werd opgenomen in een mogelijk tweede pakket dat er nooit is gekomen. De cel marien milieu, die zich nu bevindt binnen de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu zou ongetwijfeld geïmpacteerd worden bij een overheveling van deze bevoegdheden. De belangrijke vraag die wordt gesteld door het departement Leefmilieu, Natuur en Energie van de Vlaamse Overheid is hoe men de financiering zal regelen indien het tot een overheveling komt.

> 5.6. Vervolgingsbeleid inzake overtredingen op het vlak van gewestbevoegdheden

De deelstaten zijn voor de handhaving en de vervolging van hun eigen regelgeving afhankelijk van het Belgisch rechtssysteem. Gepleit wordt voor meer Vlaamse accenten in het vervolgingsbeleid. Zo pleit Renaat Landuyt voor Vlaamse procureurs die de Vlaamse materie onder hun hoede kunnen nemen binnen het Belgisch rechtssysteem. Hij pleit verder ook voor een Vlaams minister van Justitie die zou kunnen overleggen met de Belgische Minister van Justitie inzake de planning van de procureurs en hun aandacht voor Vlaamse handhaving en vervolging. Tot nu heeft men binnen Vlaanderen een parallel systeem opgebouwd waarbij bijvoorbeeld commissies rond ruimtelijke ordening eigenlijk een soort van rechtbanken zijn geworden. Er zijn Vlaamse inspectiediensten die eigenlijk een soort politiewerk doen. Doordat er niets gebeurt wordt een systeem van administratieve geldboetes uitgewerkt. Deze elementen zorgen er voor dat men eigenlijk een semistrafrechtelijk systeem aan het opbouwen is. Volgens Landuyt heeft dit organisatorisch geen grote impact op het gerecht als men dat geleidelijk aanpakt. Een veel grotere impact kan verwacht worden bij een mogelijke uitvoering van de hertekening van het gerechtelijk landschap dat los staat van de staatshervorming.

> 5.7. Efficiëntere werking van de federatie

Zoals eerder vermeld was het de bedoeling dit onderdeel in drie pijlers te behandelen. Een eerste pijler zou een wettelijke grondslag voor het overlegcomité en de interministeriële conferenties verder moeten uitwerken. Een tweede pijler zou de Senaat moeten hervormen. En een

derde pijler ten slotte, zou het hebben over een federale kieskring, de mogelijkheid van samenvallende verkiezingen en een onderhandelde oplossing voor BHV. Omdat dit onderdeel niet onmiddellijk grote bestuurlijke gevolgen heeft wordt niet verder ingegaan op deze problematiek.

> 5.8. Financieringsluik

In oktober van 2007 werd een poging gedaan om het financieringsluik aan te pakken binnen de onderhandelingen. Men begon de bespreking rond de vennootschapsbelasting. Het voorstel bestond erin dat de deelstaten 3% korting zouden kunnen heffen op de vennootschapsbelasting, naar analogie met de korting die men al kan heffen op de personenbelasting. Dit voorstel zou het uiteindelijk niet halen. Het zou nog duren tot juni 2008 vooraleer er opnieuw werk zou worden gemaakt van de beleidsformulering inzake fiscale bevoegdheden. Een belangrijk voorstel was het zogenaamde model Kirsch. In het kort bestond dit model uit de omkering van het huidige systeem waarbij het grootste aandeel inzake personenbelasting (80%) onder gewestelijke bevoegdheid zou vallen en de rest (20%) federaal bleef. De federale overheid zou wel nog steeds het belastingstarief bepalen en er zou een correctie worden ingevoerd gebaseerd op de plaats van tewerkstelling. Dit zou gepaard gaan met een herziening van het solidariteitsmechanisme. Maar dit voorstel zou zowel onder Franstaligen als onder Vlamingen niet aanvaard worden. Ook vanuit academische hoek zijn er al alternatieven geformuleerd, bijvoorbeeld door professor Haelterman (K.U.L.) en professor Algoed (K.U.L.).

De Vlaamse fiscale administratie houdt zich intussen vooral bezig met de naweeën van de vorige staatshervormingen. Zo is men bezig met de overheveling van de inning van de verkeersbelasting tegen 1 januari 2011 waarbij 289 ambtenaren naar het Vlaams gewest worden overgeheveld³². Een andere hervorming die op zich laat wachten is de oprichting van het

³² J. MATTHYS, D. VANHEE & A. HONDEGHEM, "Impact van de staatshervorming op de Vlaamse administratie: enkele theoretische kaders toepasbaar op de insourcing van de verkeersbelasting binnen de Vlaamse administratie", Gent, Steunpunt Fiscaliteit & Begroting, 2009, 55 p.

agentschap patrimoniale informatie die nog steeds via een samenwerkingsakkoord moet worden opgericht. Dat samenwerkingsakkoord (dat trouwens ook zijdelings vermeld wordt in het voorstel van bijzondere wet van 5 maart 2008) zou moeten stipuleren hoe het agentschap voor patrimoniale informatie er zou moeten uitzien. Wat de impact is op personeel en middelen zal dan ook uit dit samenwerkingsakkoord moeten blijken. Een constante is dat men vanuit de FOD Financiën minder gaat investeren in die onderdelen die worden overgeheveld naar de deelstaten, aldus het departement Financiën en Begroting van de Vlaamse Overheid.

Wat betreft de grote copernicaanse omwenteling in het fiscaal landschap die mogelijk het gevolg zou zijn van de grote zesde staatshervorming heeft de Vlaamse administratie zich tot nu vooral toegespitst op de regelgeving en dus niet op een toekomstige organisatie van de Vlaamse fiscale administratie. Men gaat nog niet uit van een uitbouw van een Vlaamse fiscale administratieve poot m.b.t. de vennootschapsbelasting. Men geeft wel toe dat het voor de personenbelasting misschien gemakkelijker is om dit binnen de regionale administraties in te bedden maar daar botst de federale organisatiestructuur (zeer gedecentraliseerd) wel met de Vlaamse organisatiestructuur (centralistisch gestuurd). Bovendien wordt gewaarschuwd voor mogelijke cultuurclashes. Het departement Financiën en Begroting van de Vlaamse Overheid: *“Als er nu bijvoorbeeld rond de 5000 à 8000 ambtenaren zouden overkomen voor de inning van de vennootschapsbelasting en de personenbelasting naar het Vlaamse Gewest en je zet die tegenover de bestaande 400 ambtenaren binnen F&B, dan worden wij overspoeld.”*

De FOD Financiën houdt momenteel geen rekening met grote veranderingen maar ziet wel bijvoorbeeld de mogelijkheid dat er op- of afcentiemen worden geheven op de vennootschapsbelasting. Deze mogelijke bevoegdheidsoverdracht heeft niet noodzakelijk een impact op de Vlaamse administratie zolang de federale overheid bevoegd blijft voor de inning van de belasting en het vaststellen van de administratieve procedureregels (zoals dat nu het geval is voor de personenbelasting).

6. Rol van Bestuurszaken

De eerste vaststelling die moet gedaan worden is het feit dat er verschillende partijen zijn binnen de Vlaamse overheid die een rol spelen inzake de voorbereiding, de implementatie en de evaluatie van de staatshervorming binnen de Vlaamse administratie. Op de eerste plaats is er natuurlijk het beleidsdomein zelf die de ex-federale ambtenaren ontvangt. Deze beleidsdomeinen moeten de nodige projectstructuren opzetten om deze oefening tot een goed einde te brengen. In vorige rapporten is hun rol al herhaaldelijk aangekaart.

Op de tweede plaats zijn er de drie horizontale beleidsdomeinen die binnen de Vlaamse administratie elk hun rol spelen. Een eerste horizontaal beleidsdomein dat een rol speelt in zo'n proces zijn de Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid (DAR). Zij zijn eerder verantwoordelijk voor de politieke coördinatie van een staatshervorming. Een tweede horizontaal beleidsdomein dat een rol van belang speelt is het beleidsdomein Financiën & Begroting. Het zijn zij die de budgettaire coördinatie van de staatshervorming zullen opvolgen. Ten slotte is er nog een derde horizontaal beleidsdomein dat een zeer belangrijke rol speelt in het staatshervormingsproces, nl. het beleidsdomein Bestuurszaken.

In hetgeen volgt zal dieper worden ingegaan op de rol die de administratie (en het kabinet) Bestuurszaken zou kunnen/moeten spelen tijdens een volgende staatshervorming. Eerst wordt stilgestaan bij de drie rollen die men Bestuurszaken kan toevertrouwen inzake de uitvoering van een staatshervorming: het ondersteunen van de 13 beleidsdomeinen, het coördineren van de werkzaamheden van de 13 beleidsdomeinen, en ten slotte de coördinatie van de werkzaamheden van de 3 horizontale beleidsdomeinen. Daarna gaan we na hoe welke onderdelen van de administratie Bestuurszaken een rol hebben te spelen bij een overheveling van bevoegdheden, personeel en budget. Dit deel 6 wordt afgesloten met enkele korte aanbevelingen in dit domein.

> 6.1. Drie rollen voor Bestuurszaken inzake staatshervorming

> 6.1.1. *Ondersteuning binnen de 13 beleidsdomeinen*

Een eerste belangrijke rol die is weggelegd voor Bestuurszaken is de ondersteuning van de betrokken beleidsdomeinen. Dit kan worden opgedeeld in heel concrete opdrachten:

- Verspreiden van de principes van projectmanagement en veranderingsmanagement bij leidinggevenden, middle management maar ook bij de gewone ambtenaar;
- Ondersteuning bij de installatie van de projectmanagementstructuur, nl. de verschillende thematische werkgroepen en de stuurgroep met aan het hoofd een 'single point of contact';
- Screenen, helpen selecteren en ondersteunen van de 'single points of contact' en de 'change managers' per beleidsdomein;
- Ondersteuning bij het uittekenen van de implementatieplannen: personeelsluik, organisatieluik, cultuurluik, procesluik, communicatieluik, weerstandsluik, leiderschapsluik,

> 6.1.2. *Coördinatie over de 13 beleidsdomeinen heen*

Een tweede belangrijke rol die Bestuurszaken op zich zou kunnen/moeten nemen is de organisatie van de horizontale ontmoeting van de verschillende 'verticale' actoren. Hieronder worden deze opgedeeld in twee groepen. Bestuurszaken zou een belangrijke rol kunnen spelen inzake:

- De organisatie van de ontmoetingsmomenten tussen de 'single points of contact', de 'change managers' en de leidinggevende ambtenaren van de betrokken beleidsdomeinen om de coherentie en de consistentie van de implementatie te coördineren.
- De organisatie van de ontmoetingsmomenten tussen dezelfde thematische werkgroepen (personeel, ICT, huisvesting en logistiek en budget) over de betrokken beleidsdomeinen heen om de coherentie en de consistentie van de implementatie te coördineren.

> 6.1.3. *Coördinatie over de 3 horizontale beleidsdomeinen heen*

Een derde belangrijke rol die Bestuurszaken op zich kan nemen, maar even goed kan worden uitgevoerd door DAR, is de organisatie van ontmoetingsmomenten tussen de drie horizontale pijlers die betrokken zijn bij regionaliseringsgolven: Financiën en Begroting, Bestuurszaken en Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid om de coördinatie te kunnen verzorgen tussen het politieke, budgettaire en organisatorische luik.

> 6.2. *Verdeling van de rollen binnen Bestuurszaken*³³

Bestuurszaken is tot nu toe niet verder gedefinieerd geworden maar het spreekt voor zich dat in de hierboven opgesomde taakstelling van Bestuurszaken verschillende onderdelen van Bestuurszaken een rol zullen spelen. De volgende onderdelen van Bestuurszaken zullen een cruciale rol spelen tijdens de voorbereiding, de implementatie en de evaluatie van een volgende staatshervormingsronde: het departement bestuurszaken, het agentschap facilitair management, het agentschap voor overheidspersoneel en de cel e-government en ICT-beheer. Deze vier onderdelen worden hierna in detail besproken, zij het alleen de onderdelen van het beleidsdomein die een rol zullen spelen in het staatshervormingsverhaal. Een vijfde belangrijke (niet-administratieve) entiteit die wordt toegevoegd is het kabinet Bestuurszaken. Deze vijf entiteiten en hun subentiteiten tonen aan dat een regionalisering bijzonder complex is en de inbreng van veel actoren vergt.

> 6.2.1. *Departement Bestuurszaken*

Het departement is belast met de beleidsvoorbereiding, het aansturen van de beleidsuitvoering, de monitoring/opvolging, het toezicht en de controle en de beleidsevaluatie, aldus de taakbeschrijving van het departement. Deze taakstelling is verdeeld over 13 afdelingen waarvan 4 afdelingen een rol hebben te spelen bij de regionalisering van bevoegdheden, middelen en personeel: de stafdienst, de afdeling beleid, de afdeling proces- en informatiebeleid en de afdeling regelgeving.

³³ Voor meer informatie omtrent het beleidsdomein Bestuurszaken verwijzen wij u graag naar hun webstek: <http://www.vlaanderen.be/bestuurszaken>

> *6.2.1.1. Stafdienst*

De Stafdienst ter ondersteuning van de Secretaris-Generaal regelt de interne werking van het departement en kan de overkoepelende sturing geven aan de drie hieronder opgesomde afdelingen die een rol hebben te spelen ten tijde van een staatshervorming.

> *6.2.1.2. Afdeling Beleid*

De afdeling Beleid zorgt voor de algemene coördinatie van de beleidsondersteuning. Daarenboven zijn zij belangrijke actoren in het domein van de voorbereiding en evaluatie van beleidsthema's zoals personeel en organisatie. Deze thema's zijn erg belangrijke aspecten van een regionalisering zoals eerder aangetoond in voorgaande rapporten.

> *6.2.1.3. Afdeling proces- en informatiebeleid*

De afdeling Proces- en Informatiebeleid zorgt voor de beleidsvoorbereiding en -evaluatie op het vlak van proces- en informatiebeheer, van informatie- en communicatietechnologie en van e-governmentbeleid bij de Vlaamse overheid.

> *6.2.1.4. Afdeling regelgeving*

De afdeling Regelgeving speelt vooral een rol in het inschalen van de ex-federale ambtenaren binnen het Vlaams personeelsstatuut. Voorts staat deze afdeling ook de diverse personeelsdiensten binnen de beleidsdomeinen bij in ondersteuning, met advies en informatie.

> *6.2.2. Het Agentschap Facilitair Management*

Het Agentschap Facilitair Management zal verschillende belangrijke taken op zich nemen wanneer een grote overheveling zich zou manifesteren: zoeken naar een geschikte locatie voor de huisvesting van de bijkomende ambtenaren, de organisatie van de verhuisopdrachten, de functionele inrichting van de werkplek en het managen van het wagenpark. Verschillende afdelingen binnen het Agentschap zullen een belangrijke rol spelen bij een regionaliseringsgolf:

> 6.2.2.1. *Stafdienst*

De stafdienst ondersteunt de Administrateur-Generaal van het Agentschap en zorgt voor de coördinatie binnen het Agentschap.

> 6.2.2.2. *Afdeling gebouwen*

De afdeling gebouwen beheert de huisvesting en onderhandelt en beheert de huurcontracten van de gebouwen van de Vlaamse overheid. De afdeling verzorgt ook advies en ondersteuning voor werkplekinrichting.

> 6.2.2.3. *Afdeling facilitaire diensten*

De afdeling facilitaire diensten doet de aankoop van producten die de diensten nodig hebben zoals kantormateriaal, werkkledij, wagens,

> 6.2.3. *Het Agentschap voor Overheidspersoneel*

Het Agentschap voor Overheidspersoneel ondersteunt de diensten van de Vlaamse overheid op het vlak van personeel en organisatie in de vorm van projectmatige ondersteuning, interne consultancy en partnerschappen met externe consultants. Drie onderdelen zullen een rol spelen wanneer bevoegdheden en personeel zouden overkomen naar het Vlaamse niveau.

> 6.2.3.1. *Stafdienst*

De stafdienst ondersteunt de Administrateur-Generaal van het Agentschap en zorgt voor de coördinatie binnen het Agentschap.

> 6.2.3.2. *Afdeling Gemeenschappelijk Dienstencentrum Personeel & Organisatie*

Deze afdeling organiseert projectmatige ondersteuning m.b.t. P&O-problematieken en -uitdagingen, organiseert een continu ondersteuningsaanbod op het vlak van vorming en HRM-thema's en coördineert en beheert het gemeenschappelijke personeelsbeheersysteem Vlimpers.

> **6.2.3.3. Afdeling Coaching**

Deze afdeling zorgt voor de individuele coaching van leidinggevenden en medewerkers door een interne coach en levert advies bij de keuze van een externe coach.

> **6.2.4. E-government en ICT-beheer**

Deze afdeling levert een bijdrage aan het beleid m.b.t. het gemeenschappelijk ICT- en e-governmentdienstverleningsaanbod, de gemeenschappelijke ICT- en e-governmentomgevingen en de ICT- en e-governmentsamenwerking tussen de Vlaamse overheid en haar partners.

> **6.2.5. Kabinet Bestuurszaken**

Naast het hierboven beschreven administratieve luik binnen Bestuurszaken is er natuurlijk ook nog het kabinetsluik van Bestuurszaken. De politieke aansturing door dit kabinet zal een zeer grote impact hebben op de manier waarop deze oefening administratief wordt uitgevoerd.

> **6.3. Aanbevelingen over de rol van Bestuurszaken**

Twee korte aanbevelingen zijn na deze beschrijving op hun plaats.

> **6.3.1. Taakverdeling**

Op de eerste plaats is het zinvol om nu reeds binnen het kabinet Bestuurszaken, in samenspraak met de administratie Bestuurszaken, na te denken over de bovenvernoemde taken en daaropvolgende taakverdeling over de verschillende entiteiten van Bestuurszaken. Het is logisch dat de beleidsimplementatie eerder gebeurt vanuit de agentschappen en dat het departement de voorbereiding en de evaluatie op zich neemt, maar deze taakverdeling is in de realiteit veel complexer. Ook binnen het departement en de agentschappen is het zaak om de taken correct af te bakenen en samenwerkingsverbanden op te richten waar nodig.

> **6.3.2. Personeel en budget**

Bijkomende taken vragen natuurlijk voldoende middelen, zijnde budget en personeel. Om zo'n oefening tot een goed einde te brengen heeft men in

de eerste plaats personeel nodig, zowel mensen die een deel van hun tijd aan deze oefening spenderen, als mensen die voltijds bezig zijn met deze oefening. Het is erg moeilijk om te becijferen wat de extra werklast zou zijn indien het beleidsdomein Bestuurszaken bovenstaande rol zou opnemen maar vast staat dat in alle bovengenoemde afdelingen mensen zullen worden ingeschakeld en in enkele zelfs volledig zullen worden ingezet voor de regionalisering, eens op kruissnelheid wel te verstaan. Hetzelfde geldt trouwens voor de betrokken beleidsdomeinen. Dat er misschien bijkomend zal moeten worden aangeworven om deze oefening te begeleiden is ook waarschijnlijk, alhoewel men natuurlijk ook een toevlucht kan zoeken tot externe consultants die reeds ervaring hebben in deze types overhevelingen. Deze twee laatste aanbevelingen zijn natuurlijk moeilijk te verdedigen in budgettair moeilijkere tijden waarin alle beleidsdomeinen dienen te besparen. Welke keuze men hierin ook maakt, het is van belang dat er een duidelijke personeelsplanning komt waardoor de financiële last van deze oefening duidelijk wordt.

7. Besluit

In dit rapport werd nader ingegaan op de inhoud en de potentiële administratieve impact van pakket I en pakket II van de staatshervorming van 2008. Zowel voor pakket I als voor pakket II was het bijzonder moeilijk in te schatten wat de administratieve impact zou kunnen zijn op de federale en deelstatelijke administraties. Geheel verwonderlijk is dit niet omdat de administratieve impact meestal slechts duidelijk wordt in de latere fase van de besluitvorming.

Een tweede vaststelling die kon worden gedaan was dat de administraties die werden en worden gevisieerd voor regionalisering worstel(d)en met de onzekerheid waarmee deze politieke besluiteloosheid gepaard gaat. Waren de betrokken administraties in het voorjaar van 2008 nog overtuigd dat hun organisatie grondig zou veranderen, dan was dit gevoel eind 2009 al helemaal anders.

Een derde vaststelling bestond erin dat wanneer de zesde staatshervorming er komt deze wel eens erg grote overhevelingen met zich zou kunnen meebrengen, zeker als men alle domeinen betreft die ook in het pakket II van 2008 stonden waarvan de belangrijkste zijn: arbeidsmarktbeleid, gezondheidsbeleid, gezinsbeleid en het fiscale beleid. Om dit voor te bereiden werd daartoe in dit rapport een takenpakket voor Bestuurszaken beschreven te verdelen over de verschillende entiteiten van Bestuurszaken. Aanbevolen werd werk te maken van deze rolinvulling en taakverdeling door het kabinet in samenspraak met de administratie met de nodige aandacht voor de werklust en het financiële prijskaartje die dit met zich mee zal brengen.

Referenties

DE BAENE, J.-M., "Regionalisering van het arbeidsmarktbeleid: quo vadis", *Samenleving en Politiek*, 2008, nr. 3, 18-20.

DECLERCQ, K., Interview m.b.t. pakket I van de staatshervorming, 12 november 2009.

DECOCK, M. & DECLERCK, R., Interview m.b.t. pakket II mariene zone, 19 november 2009.

DE CONINCK, C., Interview m.b.t. pakket II arbeidsmarktbeleid, 4 december 2009.

DE RIDDER, R., Interview m.b.t. pakket II gezondheidszorgbeleid, 19 november 2009.

GAILLY, J.P., Interview m.b.t. pakket I van de staatshervorming, 1 december 2009.

JAMBON, J., Interview m.b.t. pakket II financiering, 3 november 2009.

LANDUYT, R., Interview m.b.t. pakket II vervolgingsbeleid, 19 november 2009.

LEROY, F., Interview m.b.t. pakket II arbeidsmarktbeleid, 3 december 2009.

MATTHYS, J., VANHEE, D. & HONDEGHEM, A., "Impact van de staatshervorming op de Vlaamse administratie: enkele theoretische kaders toepasbaar op de insourcing van de verkeersbelasting binnen de Vlaamse administratie", Gent, Steunpunt Fiscaliteit & Begroting, 2009, 55 p.

MOYKENS, K., Interview m.b.t. pakket II gezondheidszorgbeleid, 12 november 2009.

SERROYEN, C., Interview m.b.t. pakket II arbeidsmarktbeleid, 27 november 2009.

SMEETS, B., Interview m.b.t. pakket I, 4 januari 2010 (e-mail).

TAVEIRNE, F., DE FYN, F., & LENAERTS, L., Interview m.b.t. pakket II gezinsbeleid, 23 november 2009.

VANDE LANOTTE, J., Interview m.b.t. pakket I van de staatshervorming, 24 november 2009.

VAN DEN SPIEGEL, P., "Voorbereiding overheveling nieuw contingent federaal personeel", Brussel, Departement Bestuurszaken Vlaamse overheid, 2008, 30 p.

VAN DEN SPIEGEL, P. & DE SCHEPPER, G., Interview m.b.t. pakket I, 17 november 2009.

VANDER AUWERA, C., Interview m.b.t. pakket II gezondheidszorgbeleid, 20 november 2009.

VAN DER BORGHT, H., Interview m.b.t. pakket II financiering, 10 november 2009.

VANDEVELDE, L., Interview m.b.t. pakket II financiering, 16 november 2009.

VANHEE, D. & HONDEGHEM, A., "Impact van de staatshervorming op de Vlaamse administratie: een analyse van de overdracht landbouw naar aanleiding van de vijfde staatshervorming", Leuven, SBOV, 2009a, 142 p.

VANHEE, D. & HONDEGHEM, A., "Impact van de staatshervorming op de Vlaamse administratie: een analyse van de overdracht buitenlandse handel naar aanleiding van de vijfde staatshervorming", Leuven, SBOV, 2009b, 116 p.

VAN SANDE, M., Interview m.b.t. pakket II openbaar ambt, 17 november 2009.

Vlaamse Overheid, Mededeling aan de leden van de Vlaamse Regering, "Institutionele Aangelegenheden. Geactualiseerde fiches aandachtspunten voor een verdere staatshervorming", 22.06.2007.

Voorstel van bijzondere wet houdende institutionele maatregelen, stuk 4-602/1, 5 maart 2008.

Wetsvoorstel houdende institutionele maatregelen, stuk 4-604/1, 5 maart 2008.